

3. Справа «Гогітідзе та інші проти Грузії : Рішення Європейського Суду з прав людини від 12.05.2015 р. URL: <https://courses.edra.com/assets/courseware/9e466733eab9aeb296f9e4ce7973e27c/asset-v1:EdEra+HR201+hr201+type@asset+block/1P1-Gogitidze.pdf>

4. Антонюк О. Визнання активів необґрунтованими та їх витребування. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/vyznannya-aktyviv-neobgruntovanymy-ta-yih-vytrebuvannya/>

УДК 347.926

*Гопанчук Василь,
кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільно-правових
дисциплін НАВС*

ВИБІР СПОСОБУ ЗАХИСТУ ПОРУШЕНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ – КЛЮЧОВА УМОВА ДОТРИМАННЯ ЗАКОННОСТІ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Можливість мати і здійснювати цивільні права і нести цивільні обов'язки нерозривно пов'язана із наявністю способів захисту цих прав і інтересів і дієвою процедурою їх застосування.

Статтею 55 Конституції України гарантовано, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом [1].

Права та охоронювані законом інтереси особи за відсутності будь-яких механізмів захисту залишатимуться декларативними. То ж у разі незаконного посягання на майнові та особисті немайнові права та законні інтереси особи, останні повинні підлягати захисту, що, у свою чергу, вимагає від держави забезпечення належного правового регулювання з тим, щоб визначити засоби реалізації таких прав та інтересів, а також закріпити ефективні способи їх захисту.

Відповідно до ст.15 Цивільного кодексу України кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання; має право на захист свого інтересу, який не суперечить загальним засадам цивільного законодавства. За захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу особа має право звернутися до суду (ст. 16 ЦК України) [2].

Способами захисту цивільних прав та інтересів можуть бути: визнання права; визнання правочину недійсним; припинення дії, яка порушує право; відновлення становища, яке існувало до порушення; примусове виконання обов'язку в натурі; зміна правовідношення; припинення правовідношення; відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; відшкодування моральної (немайнової) шкоди; визнання незаконними рішення, дій чи

бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб.

Вказаний перелік не є вичерпним, оскільки суд може захистити цивільне право або інтерес іншим способом, що встановлений договором або законом чи судом у визначених законом випадках.

За змістом положень вище зазначених норм права розпорядження своїм правом на захист є приписом цивільного законодавства і полягає в наданні особі, яка вважає свої права порушеними, невизнаними або оспорюваними, можливості застосувати способи захисту, визначені законом або договором. Суд забезпечує захист осіб, права й охоронювані законом інтереси яких порушені або оспорюються, шляхом здійснення провадження у справах.

При цьому суд має встановити наявність в особі суб'єктивного права або охоронюваного законом інтересу, про захист яких особа звернулася до суду, адже на звернення до суду за захистом наділена особа в разі порушення, невизнання або оспорювання саме її прав, свобод чи інтересів, а також у разі звернення до суду органів і осіб, яким надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб або державні та суспільні інтереси.

Крім того, суд з'ясовує наявність чи відсутність факту їх порушення або оспорення і відповідно ухвалює рішення про захист порушеного права або відмовляє в захисті, встановивши безпідставність та (або) необґрунтованість заявлених вимог.

Для ефективного судового захисту цивільного права або інтересу важливим також є обраний зацікавленою особою спосіб захисту, який має відповідати природі такого права або охоронюваного законом інтересу, характеру незаконного посягання та бути ефективним.

Відповідно до ст. 5 ЦПК України, крім зазначеного вище положення, встановлено: у випадку, якщо закон або договір не визначають ефективного способу захисту порушеного, невизнаного або оспореного права, свободи чи інтересу особи, яка звернулася до суду, суд відповідно до викладеної в позові вимоги такої особи може визначити у своєму рішенні такий спосіб захисту, який не суперечить закону (ч.2) [3].

Наділення суду правом відповідно до викладеної в позові вимоги особи визначити у своєму рішенні такий спосіб захисту, який не суперечить закону, є прогресивною нормою, оскільки є рішення судів всіх інстанцій, якими було відмовлено в задоволенні позову не з підстави, що право особи не потребувало захисту, а з тієї підстави, що нею невірною було обрано спосіб захисту порушеного права.

Такі ситуації інколи мали місце через неправильне тлумачення представником сторони норм права, в меншості випадків - через неналежне виконання представником своїх професійних обов'язків.

Стаття 5 ЦПК не обмежує суд у виборі способу захисту, прямо передбаченого законом, а дозволяє, виходячи із принципу верховенства права, визначити не тільки прямо передбачений в нормативному акті спосіб захисту порушеного права особи, а й спосіб захисту, який не передбачений законом, але не суперечить йому [3].

При цьому слід враховувати, що суд в такому випадку не припуститься порушення передбаченого статтею 2 ЦПК права особи на власний розсуд розпоряджатися своїми правами щодо предмета спору, оскільки буде діяти відповідно до викладеної в позові вимоги особи, яка звернулася до суду [3].

Зазначене кореспондується з вимогою п. 4 ч. 3 ст. 175 ЦПК України, відповідно до якої позовна заява повинна містити зміст позовних вимог: спосіб (способи) захисту прав або інтересів, передбачений законом чи договором, або інший спосіб (способи) захисту прав та інтересів, який не суперечить закону і який позивач просить суд визначити у рішенні [3].

Враховуючи визначені особливості ми зможемо позбутися в судовій практиці випадків відмови в позові з підстав невірно обраного особою способу захисту порушеного права, що є неприпустимим в тих випадках, коли право особи дійсно порушено.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Цивільний кодекс України: [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

3. Цивільний процесуальний кодекс: [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>